

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Кравченко Алла

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Анотація

В статті розглядається проблема формування мовної особистості студентів вузів фізичного виховання і спорту, аналізуються основні фактори культури професійної мови в підготовці фахівців сфери фізичної культури і спорту з метою забезпечення відповідного рівня в оволодінні навичками ділового спілкування для професійної мобільності і ефективного виконання професійних обов'язків. Акцентується увага на оволодінні практичними вміннями і навичками грамотної мовної мови, володінням термінологією, фразеологією, мовними формулами і етикетом.

Підкреслюється, що культура мови, культура спілкування – це частина загальної культури особистості, а її відсутність свідчить про духовну порожнечу людини, тому вирішити гостру проблему мовної культури в нашій державі можна тільки через науково-організовану систему освіти, інтегральний соціокультурний виховний процес. Повністю ясним стає вимога вивчати культуру професійної мови при підготовці фахівців різних галузей, що повинно відображатися і на щоденній мовній практи-

ці студентів. Оволодіння знаннями української мови, засвоєння мовної культури є одними з впливових факторів формування національної ідентичності особистості в забезпеченні кваліфікованих фахівців сучасної України.

Ключові слова: професійна мовна культура, мовна норма, професійна сфера, професійна мова.

Annotation

The problem of forming of language personality and culture of speech of students of institutions of higher learning of physical education and sport is examined in the article, the basic factors of culture of professional speech are analysed in preparation of specialists of sphere of physical culture and sport with the purpose of providing of corresponding level in a capture by skills of business communication for professional mobility and effective execution of professional duties.

It is underlined that a culture of speech, culture of communication, is part of general culture of personality, and her absence testifies to non spirituality, therefore deciding the sharp problem of culture of speech in our state is possible only through the scientifically-organized system of education, integral sociocultural educator process. A re-

quirement to study the culture of professional speech at preparation of specialists of different industries becomes fully clear that must be reflected and on daily speech practice of students. Capture by knowledge of Ukrainian, mastering of speech culture are one of influential factors of forming of national identity of personality in providing of skilled specialists of modern Ukraine.

Key words: professional speech, language norm, professional sphere, professional language.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кардинальні зміни, що відбуваються в суспільстві, висувають високі вимоги до особистісних і професійно значущих якостей національних кадрів з вищою освітою. Справжньому спеціалістові властива широта світосприйняття, знання історії та мови свого народу, розуміння проблем сьогодення, чітка громадянська позиція, оскільки інтереси будь-якого професіонала, якщо він людина інтелігентна, не обмежуються вузькими фаховими рамками. Адже людина реалізується в культурі думки, культурі праці й культурі мови. Тому питання взаємовпливу мовної особистості та суспільства набуває надзвичайного сенсу й важливості за умов входження України до європейського освітнього простору.

У сучасному світі точиться своєрідна боротьба за соціальну пам'ять. Ким вийдуть з цієї боротьби українці – переможцями чи переможеними, чи залишать фрагменти своєї культури для інтелектуальної історії людства – значною мірою визначатиметься сформованістю їх культуромовної особистості.

Грамотність є основою мовної культури. Це дотримання загальноприйнятих літературних норм – орфоепічних, акцентуаційних, словотвірних, морфологічних, лексичних, синтаксичних, орфографічних і стилістичних. Мовлення має бути не лише правильним, а й лексично насиченим, синтаксично багатим і різноманітним.

Мистецтво спілкування завжди вважалося органічною складовою професіоналізму людини. Власне тому сьогодні існує необхідність подолання недоліків мовної культури та потреба формування мовної компетенції фахівця галузі фізичної культури і спорту, який повинен стати носієм вихованості, освіченості та

інтелігентності. А здобути в вищій мовні знання можна практично застосовувати у реальному житті.

Проблемі формування культуромовної особистості студентів, які повинні стати висококваліфікованими фахівцями, присвячено низку публікацій вітчизняних авторів, зокрема праці О. Сербенської [5], Н. Бабич [1], А. Коваль, С. Єрмоленко [3], Л. Струганець, І. Вихованця [2], І. Фаріон та ін.

Аналіз досліджень вчених, власний досвід дають підстави стверджувати, що формування мовленнєвих навичок і володіння культурою мови гарантує спеціалістові будь-якого фаху відчутний успіх у професійно-діловій сфері.

Актуальність проблеми зумовлена потребою формування культуромовної особистості сьогоденного студента вищів фізкультурно-спортивного профілю.

Дослідження виконані відповідно до теми «Спортивна культура особистості як феномен у просторі міждисциплінарних соціально-гуманітарних досліджень» номер держреєстрації 0116U003011 Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. Міністерства освіти і науки України.

Метою нашої статті є вивчення формування мовної особистості майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту і пов'язані з нею проблеми навчання української мови та культури мови у вищій школі.

Методи дослідження – теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури.

Результати дослідження. Формування культуромовної особистості фахівця галузі фізичної культури та спорту передбачає синтез фахових наукових знань зі світом людських цінностей, з якими він знайомиться на заняттях гуманітарного циклу.

Саме цей гуманітарний вектор освіти майбутнього фахівця га-

лузі фізичної культури та спорту сприятиме широті професійного мислення, духовній культурі, формуванню культуромовної особистості з підвищеним почуттям етичної та соціальної відповідальності за результати своєї майбутньої професійної діяльності.

Високий рівень мовної компетенції – невід'ємна, органічна складова освіченого фахівця будь-якого профілю, основа його успішної професійної діяльності. Мовна культура не постає на порожньому місці; це постійна робота, спрямована на виховання і вдосконалення кращих людських чеснот, створення свого фахового образу, досягнення соціального престижу в суспільстві.

У лінгвістиці фахову мову розглядають як тематично обмежену сукупність спеціальних і загальних мовних засобів, що використовуються в певній сфері людської діяльності. Вправне володіння мовою спеціальності передбачає насамперед опанування термінологією свого фаху, уміння використовувати у професійному мовленні її тематичні доміанти, оскільки саме термінологія становить специфіку тієї чи іншої підмови окремих наук.

На сьогодні питання культури мови у вищому навчальному закладі характеризується підвищеною увагою до комунікативного компонента і яскравим виявом культурологічних підходів до матеріалу. Це виявляється в орієнтації культури мови на формування креативної мовної особистості, яка має розвинене чуття мови, досконало володіє мовним етикетом, знайома з кращими зразками мовної поведінки, відшліфованими в процесі культурного розвитку нації, та спрямована на толерантне мовленнєве спілкування.

Культура мови не залежить від конкретного мовця, вона є свідченням рівня розвитку кожної особистості, того, яку вона створює навколо себе вербальну комунікативну ситуацію, мовну

ауру, що формує мовний смак чи несмак. Професійна навчальна діяльність буде успішною лише за умови практичної необхідності мовленнєвої культури і може бути реалізована лише такою освітою, у якій слово, мова, думка про культуру втілюються в науково-організованій системі освіти, в інтегральному соціокультурному виховному процесі. Саме вони визначають необхідність вивчення державної мови у вищих навчальних закладах, культури мовлення безвідносно до профілю, оскільки одним з головних завдань гуманізації освіти є підвищення компетентності фахової діяльності випускників різнопрофільних вищих навчальних закладів України [3].

Опанування української мови, засвоєння рівнів культури мови як чинників національної свідомості забезпечує існування грамотного фахівця в сучасному суспільстві. Тому цілком зрозумілою стає вимога до підготовки спеціалістів будь-якої галузі, вивчення культури фахової мови, що реалізується в повсякденній мовній практиці студентів.

Мовна неграмотність, невміння дотримуватися стандартів щодо укладання документів, невміння написати текст, перекласти його з однієї мови на іншу, а також порушення нормативної мовленнєвої поведінки в суспільстві, встановлення несприятливої атмосфери між людьми на роботі, невміння врегулювати взаємини на основі принципу ввічливості псує візитну картку будь-якого спеціаліста.

Формуванню мовної культури майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту сприяють навчальні дисципліни «Культура професійної мови», «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та інші, викладання яких забезпечує відповідний рівень оволодіння державною мовою, підготовку мовнокомпетентних у професійній сфері, зокрема

офіційно-діловій, грамотних, із належним рівнем культури професійної мови фахівців, що дало б змогу студентів як майбутньому спеціалісту користуватися нею на рівні мовних норм у ситуаціях професійної діяльності. Культура мови виражає мовну (лінгвістичну) компетенцію, що означає «мовна поведінка», «мовне знання», «лінгвістична інтуїція».

Знання мови фахівцем галузі фізичної культури і спорту передбачає не тільки володіння граматиною, запасом професійної термінології, а й уявлення про те, у яких умовах, у якій ситуації можна застосовувати ті чи інші слова і граматичні конструкції. Адже фахівець може бути не тільки мовцем, а й членом соціально (професійно) зумовленої системи спілкування, що може характеризувати мовленнєву компетенцію, яка включає вміння і навички володіння лексиною, граматиною, сприймання і відтворення текстів, які відповідають комунікативним завданням тощо.

Укладання документів будь-якого виду, змісту і жанру вимагає від автора високого рівня володіння культурою мови, зокрема української як державної. Вивчення документа, правил його укладання, редагування тексту службових документів з урахуванням вимог офіційно-ділового стилю української мови, а також вироблення у студентів навичок лінгвістичного аналізу тексту документа, оволодіння орфографічними і пунктуаційними нормами, без яких неможливе укладання документів, акцентні та орфоепічні, знання яких особливо актуальне для підготовки документів, що виголошуються, обробка інформації первинного документа і створення вторинного, вивчення особливостей мови, стилю і жанрів патентних і нормативних документів, різних видів видань (офіційних, навчальних, наукових, виробничих тощо), в основі яких є текст як найвища одиниця

мови, сприяє формуванню грамотності і мовної культури майбутніх спеціалістів галузі фізичної культури і спорту.

Але вивчення культури мови не обмежується вивченням документознавчих дисциплін лише за зразками документів, бланків, формулярів тощо. Такий вид роботи не зробить майбутніх фахівців грамотними, комунікативними й взагалі освіченими. Підготовка кваліфікованих спеціалістів галузі фізичної культури і спорту передбачає збагачення професійної лексики, поповнення її новою термінологією [5].

Володіння культурою мови – це, насамперед, вміння використовувати мовні засоби залежно від сфери, мети, ситуації спілкування, це грамотність, належна мовна культура, культура професійної мови, яка забезпечує мовну компетентність фахівця у його професійній діяльності. Важливими є дотримання мовних норм, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети і обставин спілкування. Без знання прийнятих у суспільстві правил мовного етикету, не володіючи вербальними та невербальними формами вираження ввічливих взаємин між людьми, студент як грамотний фахівець у майбутньому і як особистість загалом не зможе правильно встановити різноманітні контакти з партнерами, не зможе з максимальною користю для себе і для оточуючих здійснити сам процес спілкування [1].

Студент як майбутній спеціаліст повинен досягти рівня мовної вправності завдяки мовній освіті, тобто засвоїти правила користування мовою, її лексиною; уміти виражати себе засобами мови, володіти основними формами усного й писемного спілкування (монолог, діалог тощо); володіти фаховою метамовою: володіння терміносистемами, фразеологією, мовними формулами тощо.

Грамотний фахівець не по-

винен користуватися суржилом, який є свідченням низької культури мови, незнання української літературної мови, її норм, невміння вільно користуватися нею залежно від сфери й ситуації спілкування.

Усе в нашому мовленні залежить від знань. Об'єднуючим центром процесу мовлення – сприймання (автор – слухач) є система мови. Знання її мовцем і слухачем є найважливішим чинником ефективності сприйняття, яка зростатиме пропорційно до рівня знань, точніше, до збалансованості знань автора і слухача. Цицерон навчав, що найкращий оратор той, який своїм словом і навчає слухачів, і дає насолоду, і справляє на них сильне враження. Навряд чи можна спростувати твердження, що мовлення фахівця віддзеркалює професійний рівень, його культуру. Мовно-культурна освіченість фахівця галузі фізичної культури та спорту, його вміння спілкуватися з колегами, гарантують, за даними психологів, майже в 70 % успіх у професійно-ділових стосунках. Формувати мовленнєву (фахову) культуру та культуру спілкування у вищих фізкультурно-спортивних навчальних закладах повинен комплекс гуманітарних дисциплін. Серед них особливе місце посідають такі, як «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Культура професійної мови». Так, наприклад, на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» студентам пропонуються цікаві фахові тексти, які розширюють їх світогляд. На практичних заняттях з теми «Терміни в професійному мовленні» значна увага приділяється етимологічним довідкам, цікавим вправам та завданням, що спонукають студентів працювати над усним професійним мовленням.

Такі завдання значно поживляють процес засвоєння рідної мови і сприяють формуванню

фахової культури мовлення та покращанню спілкування студентів негуманітарних навчальних закладів. Мовлення повинно бути гнучким, динамічним і функціонально мобільним. Ознакою культури мовлення людини є також доречність висловлювання, коли враховується ситуація, склад слухачів, естетичні завдання. Висловлювання доречне, якщо внаслідок його використання досягається мета, яка висувалася мовцем, тобто коли потреби мовця реалізовані. Для досягнення мети висловлювання можна скористатися риторичним діалогом, повторенням попередньо висловленої думки з метою її підсилення, посилення на історичний факт, дослівне цитування або переказування цитати своїми словами тощо. У кожному стилі слово і фраза мають бути доречними. Будь-який стиль має свою систему мовних засобів. Наприклад, у науковому стилі, який наявний здебільшого в писемній формі, використовуються складні конструкції, в усному ж мовленні доречніше висловлювання поділяти на частини, бо так воно краще виконає свої комунікативні функції. У пропонуваніх завданнях з цієї теми викладач орієнтує студентів на вміння добирати мовні засоби відповідно до задуму та форми висловлювання. Розвиток культури мови особистості є складним процесом. Високої мовної досконалості досягає та людина, яка багато працює над своєю мовою, прагне правильно й логічно мислити та говорити.

Чистота мовлення тісно пов'язана з правильністю та нормативністю, бо якщо в мовленні немає лексичних, стилістичних, орфоепічних та інших порушень, воно вважається чистим. Чистота мовлення виявляється у трьох аспектах: орфоепії, слововживанні та інтонаційному аспекті. Метою занять є формування стійких навичок літературної вимови, правильного слововживання, вміння

розпізнавати позалітературні ненормативні елементи, що засмічують мову.

Висновок: Головне завдання в підготовці грамотних фахівців галузі фізичної культури та спорту полягає не тільки в тому, щоб навчити студентів культури мови, а й навчити володіти нею, тобто застосовувати набуті знання в конкретній мовній ситуації. Майбутні фахівці повинні засвоїти не тільки низку лінгвістичних понять граматичних і лексичних норм, вони повинні вільно володіти усною і писемною формами, дотримуватися вимог культури мови, засвоїти термінологію. Молодий спеціаліст має добре орієнтуватися в особливостях офіційно-ділового стилю.

Культура мови, культура спілкування – це частка загальної культури особистості, а її відсутність свідчення бездуховності людини. Мистецтво спілкування завжди вважалося органічною складовою професіоналізму людини, керівника нового типу, який повинен мати нестандартний погляд на речі, відзначатися високою етикою у спілкуванні, гнучко розподіляти обов'язки, надихати людей, вести за собою не силою аргументів, переконуючого слова. Вирішити гостру проблему культури мови а нашій державі можна лише через науково – організовану систему освіти, інтегральний соціокультурний виховний процес.

Тому в період соціокультурної трансформації мовна проблема набуває не тільки культурного, а й політичного змісту, стає предметом активної суспільної боротьби. Визнання повноцінності мови, надання їй достойного місця серед інших духовних цінностей, повага до неї як до національної святині формує у свідомості молодих людей уявлення про себе як про повноцінну, самодостатню націю. Отже, формування культуромовної особистості – це довготривалий процес, який потребує

об'єднання творчих зусиль фахівців-науковців, педагогів-практиків, громадських організацій і суспільства в цілому.

Література

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови / Н. Бабич. – Львів: Світ, 2014 – 434 с.
2. Вихованець І.Р. Розмовляймо українською: мовознавчі етюди / І.Р. Вихованець, [післямова А. Загнітка] – К.: ПУЛЬСАРИ, 2012. – 160 с.
3. Єрмоленко С. Професійна мова VS. Літературний стандарт / С.Я. Єрмоленко – Одеський лінгвістичний вісник – Одеса. – 2015. - № 11. – С. 5-12.
4. Селігей П. Мовна свідомість : структура, типологія, виховання / П. Селігей. – К.: КМА, 2012. – 120 с.
5. Сербенська О.Я. Культура усного мовлення / О. Сербенська – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
6. Пономарів О.Д. Українське слово для всіх і для кожного / О.Д. Пономарів – К.: Либідь, 2013. – 360 с.

